

turelle egenart, der ikke blot må forveksles med svenskhed.

Tudeer slutter sin fremstilling med de fortrøstningsfulde ord, at ålændingen ikke er truet som art. Således er antallet af finsksprogede (5%) ikke større end ved periodens begyndelse. Som andre samtidshistorikere står han imidlertid over for vanskeligheder med at tolke nye udviklingstendenser. Da bogen blev skrevet, var EU-debatten i fuld gang, og forfatteren kalder det meget rammende for øernes skæbnetime. Efter bogens fremkomst er Finland blevet medlem af EU, idet Ålandsøerne dog står uden for EU's fælles toldunion; men spørgsmålet er, om øernes egenart trues af nogle mindre håndgribelige faktorer. Diskussionen om finsksprogede udsendelser mister vel noget af sin betydning med fremkomsten af parabolantennen; den voksende turisme forudsætter beherskelse af flere sprog, ligesom en voksende industri forbindes med udenlandske kapitalinteresser og eksperter.

Leon Jespersen

Kolbjørn Skaare: *Norges Mynthistorie. Mynter og utmyntning i 1000 år. Pengesedler i 300 år. Numismatik i Norge*, 1-2. (Universitetsforlaget, Oslo, 1995). 348 + 276 s., 398 Nkr. pr. bind.

Den førende norske numismatiker har skrevet en oversigt over den norske mønthistorie fra begyndelsen til vore dage. Resultatet er tilgængeligt i to solide bind, hvoraf det første søger at komme rundt om samtlige relevante forhold vedrørende norsk numismatik, mens det andet fortæller alle betalingsmidler i Norge, såvel sedler og mønter som tegn. Anledningen til denne kraftpræstation er dobbelt – hvis ikke tredobbelt. Dels har Norges møntvæsen 1000-års jubilæum, dels er det 300 år siden Norge fik sine første pengesedler. Hertil kommer så, at forfat-

teren selv i netop 40 år har været ansat ved Universitets Myntkabinett i Oslo.

Første bind indeholder både en kronologisk skildring af Norges mønthistorie og redegørelsen for en række numismatiske temaer. I skildringen af mønthistorien føres vi med sikker hånd fra oldtiden frem mod efteråret 995, hvor Olav Trygvason ved hjælp af sin engelske møntmester Godwine for første gang lod præge en norsk mønt. Forbilledet var – som hos den danske og svenske konge, der samtidig udgav lignende mønter – en engelsk penning. Man skal dog frem til Harald Hårderåde, før et egentligt norsk møntvæsen kan siges at være etableret. Skaare kan bygge på sin egen forskning, når han karakteriserer Haralds prægninger. De tager deres begyndelse kort efter 1047 og er vægtmæssigt markant forskellige fra samtidige prægninger i England og Danmark. En kontinuerlig og systematisk forringelse af mønten viser, at Harald betragtede udmøntning som en indtægtskilde. Efter en redegørelse for en mellemliggende periode med dårlige små prægninger kommer vi til en ny reformator, nemlig kong Sverre, der fra 1181 udgav større mønter, igen efter engelsk forbillede. En sidste middelalderreform kom ved 1200-tallets slutning. Sammenlignet med eksempelvis det danske middelalderlige møntvæsen fremtræder det norske fra 1280'erne som særdeles avanceret. Magnus Lagabøte og hans sønner udstedte nemlig flere nominaler (penning, halvpenning og kvartpenning) og brugte en teknik, der – helt i modsætning til den samtidige danske – var på linje med den ypperste kontinentale stempelskærererkunst. Men herefter kan man ud fra møntudstedelsen fornemme landets almindelige krise. Fra 1320-87 kendes kun enkelte penninge, de sidste af dem præget af den dansk-norske fælleskonge Olav Håkonsson. De næste knapt 100 år lå udmøntninger-

ne stille for først at blive genoptaget under kong Hans, hvor det norske rigsråd i håndfæstningen 1483 gennemtvang nationale udmøntninger efter »rigets lejlighed«. Nordmændene fik da egne mønter, og visse af dem bærer endda som en særlig markering af det norske helgenkongen Olavs billede. De følgende år frem i 1500-tallet rummer interessante prægninger, blandt andet fra de norske ærkebisper og også Christian 2.s klippinge, slået 1531-32 under belejringen af Akershus, men først sølvfund i landet skulle gøre en intensivering af prægningerne profitabel for de danske konger.

Norsk sølv blev brugt i de prægninger, der i en kortere årrække fra 1543 fandt sted på Ginsøy kloster ved Skien. Herom vidner blandt andet den første norske daler, dateret 1546. Sølv fra fjeldene i større mængder fik man dog først 1623. Det betydningsfulde sølvfund i Sandsvær dette år vakte dyb glæde hos kong Christian 4., der lod præge specier med den latinske indskrift »Det er Herrens velsignelse, der gør rig« og lod afholde takkegudstjenester i både Danmark og Norge. Fundet viste sig som bekendt stort nok til at danne basis for sølvværket og bjergbyen Kongsberg. Fra denne tid er der kontinuitet i norsk møntvæsen. Prægningerne begyndte i Christiania, men blev fra 1686, for at styrke kontrollen, forlagt til selve Kongsberg. De danske konger frydede sig fortsat over metalforekomsterne, der også inkluderede små guldfund. En række randindskrifter på speciedalere fra 1687-96 er et rørende udtryk for dette. En af dem beskriver sølvets vej: »Det klipperne yder vor bergmand udbyder hvad hytten da gyder af mynten vi nyder«. Skaare kan sigende henvise til, at i perioden 1686-1805 blev 46% af helstatens sølv mønter præget i Norge – kun 37% i Danmark og 17% i hertugdømmerne.

Efter adskillelsen fra Danmark fik Norge en lov om møntvæsenet i 1816, og der oprettedes en centralbank, Norges Bank. Man førte en selvstændig linje i forhold til Sverige, hvad der blandt andet kom til udtryk i, at man først efter lang debat omsider i 1875 tilsluttede sig den skandinaviske møntunion. Ved selvstændigheden i 1905 skete der intet brud i pengevæsenet, kun motiver på mønterne skiftede man naturligvis. Her greb man sigende nok tilbage til den glørværdige middelalder, idet man efterlignede rigsvåbnet i Håkon 6.s segl og Hellig Olavs billede på ærkebiskop Erik Valkendorfs skillinger. Anden Verdenskrig betød også møntært særdeles meget for Norge. Skaare kan blandt andet resumere fortællingen om den dramatiske evakuering af Norges Banks 50 tons guldbeholdning til USA og Canada. Herfra fører han fremstillingen op til de allernyeste prægninger, hvorpå følger gennemgangen af Norges pengesedler. Pengesedler kan i Norge træffes så tidligt som 1695-96, hvor Jørgen Thor Møhlen forsøgte at introducere 100, 50, 25, 20 og 10 rigsdalersedler. Det endte som en bragende fiasko, og man skal frem til 1713, før kongen fik held med at udstede sedler.

Der er intet at udsætte på værkets kronologiske gennemgang af mønt- og seddelhistorien. En gennemgang af Norges numismatiske forskning er også uden videre autoritativ og giver en sikker introduktion til emnet. Hvad angår de øvrige tematiske kapitler, kan man måske blive lidt mere usikker på kvaliteten. Gæber værket til tider over lidt for meget? Afsnittene om eksempelvis falskmøntnere, mønt og penge i folketroen samt pengenes købekraft har et vist leksikalt præg og hører næppe til de mest vellykkede. Man kan også anholde, at de mønter, der er afbildet i første bind, svinger vildt i størrelsesforhold.

Forfatteren har dog søgt at råde bod på det med en tabel over deres originalstørrelse sidst i bindet.

Vender man sig til bind to, katalogbindet, er der enkelte ejendommeligheder: eksempelvis en dobbelt afbildning af skillingen fra 1771 side 62 – måske er der en mening med det, men denne mening forklares i al fald ikke læseren. Man kan også igen klage over størrel-

sesforholdet i afbildningerne: Mønter og sedler er kun gengivet i halv størrelse, hvad der er for lidt for flere af middelaldermønterne. Men først og fremmest repræsenterer katalogbindet et blivende referenceværk, en håndbog, der er grund til at glæde sig over. Med Kolbjørn Skaares værk er Norges mønt-historie blevet lettere at overskue.

Bjørn Poulsen